

JULIOL, 1936

LA COLUMNA DE FUM GRIS QUE S'ELEVA vall enllà és tan alta que quasi arriba a tocar el sol. No bufa ni un bri d'aire. El nen que l'observa pensa que el fument l'ha creat Déu, a dalt del cel, i que el fa baixar cap al campanar de l'església per a amagar el mecanisme d'algun miracle. Van molt necessitats de miracles, al poble: la Josefina del forn de dalt no té prou llenya per a coure tot el pa —els fills, que fins ara l'ajudaven, han marxat sobtadament del poble i no poden anar a buscar els troncs de pi, ametller i olivera que necessita—; mossèn Sunyer fa temps que no s'hi veu i les ulleres de cul de got ja no li fan servei; al seu pare les cabres i ovelles se li estan morint d'una estranya verola i cada dia les du més lluny a pasturar. A casa diuen que els temps són negres, però ell veu la vida del mateix color que sempre: el cel llampant de l'estiu, les ribes verdes del riu, els tossals lluents del groc de l'argelaga...

El poble queda lluny, gairebé no es veu des del turó on vigila les ovelles, amb prou feines albira el campanar. Les capçades dels pins que s'interposen entre ell i el poble l'impedeixen veure casa seva, els corrals, les eres... però imagina la mare bullint l'olla pel sopar, vigilant el germà petit que amb prou feines parla. Compta, distret, els caps del ramat que pastura.

Set, vuit, nou... Un saltamartí el distreu amb les seves ales blaves, desafiant la força de la gravetat. El nen fa un saltiró per a caçar-lo, veloç, mesurant la seva habilitat. Després, amb la mà tancada, capturada la bèstia que li fa pessigolles al palmell, corre cap al bosquet de pins on descansa el pare. Vol ensenyar-li el trofeu. Vol que l'afalagui. Però en arribar s'ho repensa. Ja sóc gran per estes tontades. Aleshores s'acosta al pi sota el qual jeu el pare i estampa l'animal contra l'escorça de l'arbre.

Xeic! Què fas? Has comptat les auelles? Hi són totes? Espavil que hem d'arrepetar,¹ crida l'home preguntant-se què fa el nen anant amunt i avall. El gos, el Duc, no treu l'ull del ramat.

Sense respondre, el vailet arrenca a córrer, torna a enfilar-se al capdamunt del turó i comença de nou el recompte: una, dues, tres... Segur que no falta cap animal fa un senyal al pare. Satisfet de la feina del petit xiula al gos perquè els ajudi a fer baixar la rabera² cap al poble.

Quin és lo miracle més gran que t'agradaria veure, pare?, pregunta el nen tot arribant a la seva vora.

El pastor fa repicar la gaiata contra el terra en lloc de respondre al fill. Són gent de poques paraules. Tanmateix, mentre camina entre matolls de farigola i romaní, no pot evitar fer volar la imaginació. Miracles. No existeixen los miracles, tot són invents per a fer creure els descreguts. Per a alimentar les vanes esperances dels desgraciats. Miracles! Però si estigués equivocat i Déu tingués a bé fer alguna coseta... voldria guarir lo ramat, acabar amb la verola i no haver de patir per a dur menjar a casa.

Allà baix cap a ponent, en direcció al poble, s'escolten petards i soroll de traques. El cerç du els sons amortits que es barregen amb la remor del riu que corre per la base del

---

1. Arrepetar: recollir.

2. Rabera: ramat.

turó. Baixa molt sec però fa sentir la seva presència amb una cantarella suau. El nen s'estranya dels petards perquè encara no són festes majors. A poc a poc comencen a desfer el camí que han encetat de matinada, descendint en direcció al riu. El pastor està més pendent de les ovelles que dels quatre homes que el nen veu jugant a fet i amagar a la vora de la caseta del Manxol. És la caseta d'un veí del poble on guarda quatre estris per a treballar els horts propers. No són lluny, els homes, però el sol està baixant i no els distingeix bé. Diria que són alguns dels joves del poble, però no n'està segur. Només en reconeix un, que viu a prop de casa de la iaia i ara està dempeus encerclant la caseta. Un altre està arronsit rere la caseta i potser està fent les seves necessitats. Els altres estan més allunyats i sembla que busquen alguna cosa.

El pare, en adonar-se que el menut no vigila el ramat sinó que mira amb atenció la caseta del Manxol, fa visera amb la mà, intentant esbrinar què passa uns metres més avall del turó que davallen. De sobte s'atura i agafa el nen per la màniga impedint-li avançar. No li agrada el que està veient. No és normal la manera com estan situats els homes. Intueix que és millor restar al marge, evitar que els vegin. Potser ja han sentit les esquelles. Xeic, torne enrere en lo ramat i baixo al poble pel camí de la Font del Pinyol, que jo vindré després, li diu a cau d'orella, assenyalant la punta del turó que estan baixant. Lo Duc se quede en mi. El nen protesta, està cansat i vol veure de prop els focs d'artifici que esclaten rere la silueta del poble. Pare, lo camí és molt més llarg, hai de tornar a pujar la moleta i se'm farà de nit. El pastor no atén les raons del fill, li clava una bufa i està a punt de clavar-li una segona. El nen, doncs, esperonat per l'actitud de son pare, arrenca a córrer muntanya amunt. Alguns animals el segueixen, altres van quedant-se enrere, estranyats del canvi de plans dels amos. El gos també dubta però el gest imperatiu del pastor li deixa clar que ha de quedar-se.

El menut fa els primers quilòmetres a bon pas però aviat es cansa. La set i la gana el fan aflluixar el ritme. A la font del Pinyol s'atura a beure. A la balma de Bejoca, esgotat, jeu i s'endormisca. Quan arriba al poble ho fa de matinada, ha perdut la rabera i du els ulls banyats en llàgrimes.

1976. EL PITJOR ANY DE LA MEVA VIDA. Jo, Elíades Bel, de la rama dels Parellats de Vall-de-roures, criat al barri de Sants de Barcelona, acabava de complir els vint-i-sis, feia poc que havia enterrat la mare i, amb ella, molts conflictes emocionals. Conflictes que m'havien destarotat durant la joventut i que finalment m'havien dut a viure a la meva terra natal. Tenia una casa llogada a Arnes, un tranquil poble de la Terra Alta, en el racó lluminós i salvatge que es forma entre el riu Algars, les muntanyes dels Ports i l'Ebre. Ja gairebé mai anava a Barcelona, la ciutat on havia viscut més de vint anys. Allí havia deixat la meva carrera de comptable, que havia començat en una gestoria i havia acabat en una empresa de construcció, passant per una avorrida temporada en un bufet d'advocats. Havia deixat també una relació impossible amb una noia del barri que havia acabat com el rosari de l'aurora. I tot això per a començar de zero a la regió dels pares, amb un peu a Catalunya i un altre a l'Aragó. Les meves senyes d'identitat eren una feina de fotògraf i una piga fosca sota l'ull dret.

Feia pocs minuts que havia deixat enrere la silueta de Barcelona i conduïa fermament en direcció sud. La xicota que m'acompanyava al seient del costat del cotxe era un regal que m'havia fet la vida uns mesos abans. Encara no

estava segur de si me'l mereixia —el regal, vull dir—. Es deia Susi. Aquell estiu, entrat el mes d'agost, m'havia proposat, melosa, fer unes vacances com les que havien fet algunes de les seves amigues casades. La idea em va agradar, sóc un viatger incansable. La primera idea que se'm va ocórrer va ser fer una visita al meu amic Estrada, extint de policia de Tortosa, que s'havia jubilat després del decés de Franco i havia tornat al seu poble: Villarobledo, Albacete.

—Ens sortirà molt bé de preu. Segur que fins i tot podrem dormir a casa del tinent! —havia dit, il·lusionat, a la Susi.

Aquella havia estat la nostra primera discussió. Tenia mal geni, la xicota, quan se li duia la contrària. Em va dir que l'horroritzava la idea de travessar mitja Espanya per a anar a petar a un poble tan semblant al d'ella. Tenia raó, fins i tot el nom era calcat a Vall-de-roures. Insistí a fer un viatge a Mallorca. “Impossible!”, li vaig dir, “la mamella no dóna per a tant”. L'expressió li va desagradar profundament. “Aleshores a la costa Brava”, va sentenciar. Com ja deveu imaginar vaig haver de claudicar i vam anar uns dies a Lloret. No cal dir que em vaig gastar un dineral, però van ser les millors vacances que vam passar junts. Ella només havia vist el mar una vegada, quan era petita. L'havia dut son pare a la Ràpita. Eren família de pagès, de secà i d'interior. El primer i últim cop que s'havia submergit al mar havia estat de la mà del pare. Jo, en canvi, m'havia criat a pocs quilòmetres de la costa i estava acostumat a bregar amb les onades. La nostra experiència marítima era totalment oposada. Tenia por que la Susi associés els seus records de la Ràpita amb els banys a Lloret. No volia despertar-li complexos d'Èdip, sobretot tenint en compte que jo li portava uns quants anys. Per sort la Susi no mostrà el més mínim temor per l'aigua i vaig oblidar completament les cabòries pseudofreudianes que m'havien envaït.

Després d'una setmana a la platja, gaudint dels horitzons inabastables del mar i de les nits estrellades sota la immensa

volta del cel d'estiu, tornàvem a casa xino-xano, per carreteres secundàries de la costa. Barcelona quedava enrere, passàrem Castelldefels i en aquelles hores matinals ja suàvem de valent. La Susi resava perquè l'R5 no es rescalfés gaire per aquelles corbes costerudes. Jo, en canvi, confiava totalment que el meu cotxe, tan bregat en els camins esquerps dels Ports, no ens fallaria.

Superat el tràngol de la costa del Garraf, ja a tocar de la província de Tarragona, ens acomiadàvem del blau del mar. Sabíem que no el tornàriem a veure en molt de temps. La Susi sospirava amb melangia com trobant a faltar ja els banys refrescants a la banyera immensa del Mediterrani. Jo m'anava fent a la idea del futur que m'esperava, tancat al laboratori fotogràfic o fent gestions comercials per a assegurar-me la feina de cara a comunions, casaments i batejos. Quina paradoxa, la meua! Un ateu pregant perquè els veïns fessin moltes celebracions catòliques, que eren les que em proveïen de garrofes!

Passada Tarragona, balandrejant per les carreterotes inhòspites entre Reus i Falset, la Susi s'admirava del bell color torrat que havia adquirit la seva pell en només sis dies. Jo, també colrat pel sol i els reflexos de l'escuma, em concentrava en la carretera. Volia i no volia mirar-li les cuixes lluent per la suor. Per a no despistar-me vaig encetar un tema d'interès general:

—Què estarà fent el Ruperto?

El Ruperto era un felí malcriat amb qui vivia des que vaig instal·lar-me a Arnes. No ens destorbàvem mútuament, ens fèiem companyia i roncàvem plegats quan a mitja tarda servia un platet de llet i un got de vi de Bot —que eren els nostres respectius berenars—. Teníem en comú una tendència a la soledat i a l'aïllament. Ah! I també una certa fòbia al foc: ell, per la seva naturalesa animal; jo, perquè mon pare va morir cremat en un malaurat incident quan tenia quatre anys. Per això a l'hivern ens escalfàvem amb una estufa de butà en lloc de fer-ho amb llenya, com la resta de veïns del poble.

—Què vols que faci, el mixo? Dormir, menjar i caçar orenetes. A la *sopa boba*, vaja. Quina enveja que me fa! —em deia la Susi, una mica marejada a causa de les corbes.

—Sí, però ell no va de vacances. Segur que s'ha quedat tristot i m'ha trobat molt a faltar.

—Ai sí, pobret Ruperto! Estos dies t'he tingut tot per a mi sola.

—I t'ha agradat, eh? —vaig dir mentre li acaronava la cuixa descuidant el canvi de marxes.

Sobre la Susi no cal que digui gaire més. Ja us ho podeu imaginar! Ella vivia amb sa mare, vídua, al poble del costat, Vall-de-roures. Havia estudiat perruqueria i havia tingut l'encert de llogar un petit local. S'establí pel seu compte crepant els cabells d'amigues i veïnes, que era la moda del moment. Feia un any que festejàvem. No sabia del cert si es volia casar amb mi. Em feia por preguntar-li. Era una noia molt independent, d'aquelles a qui no importava el què diran. Podia atordir-me amb un discurs dels seus si li demanava la mà. Així que, de moment, fèiem la nostra vida per separat i ens preniem els nostres moments quan l'ocasió i les ganes ho permetien.

Després d'aturar-nos per a menjar uns entrepans a Móra d'Ebre, vam encetar el darrer tram del viatge acompanyats per les melodies de la ràdio. Aviat van començar a emetre les notícies de les quatre. Feia dies que no sabíem res del que passava al món. El noticiari ens va colpejar amb novetats poc estimulants:

A las tres menos cuarto de la madrugada de ayer hizo explosión una bomba en los jardines de Murillo, en Sevilla, cerca del monumento a Colón y junto a las murallas del Alcázar. Dos hombres resultaron muertos, uno de ellos en el acto, materialmente despedazado, y el otro a los pocos minutos. Parece que el informe médico señala que el primero de los muertos era el portador de la bomba, que llevaría, según esta información, debajo del bra-

zo, envuelta en un papel de plata similar al que se utiliza para proteger material fotográfico.

Aquell any sovintejaven els atemptats d'una organització anomenada ETA. Reclamaven no-sé-quins drets del País Basc. "Sí que són ferotges, aquests bascos", pensava. Abans de marxar de vacances havien fet explotar una bomba a Guipúscoa, matant un guàrdia civil a una aldea de Legazpia. Això sense comptar les execucions a boca de canó que perpetraven sense parpellejar. Però a mi, en aquell moment, entre giravolt i giravolt, ben poc m'interessava la política nacional. Tenia massa ganes d'arribar a casa. L'aparell de ràdio roncava i grinyolava a estones, feia soroll de fregit i només de tant en tant se'l sentia parlar. Vaig apagar-lo d'un cop, sabent que aviat les interferències serien encara més desagradables.

Pocs minuts després començàvem a distingir les muntanyes dels Ports, la serra de Pàndols, el tossal d'Horta, les roques de Benet... Però encara havia de deixar la Susi a casa seva. Volia anar ràpidament a veure sa mare, a qui no havia pogut trucar per telèfon durant totes les vacances: sordejava molt i era impossible comunicar-se amb ella. Per a compensar havia parlat amb el meu cosí lo Margalló, veí d'elles, perquè li fes arribar de viva veu el missatge que estàvem bé.

Mitja hora més tard obria la porta de casa meva a Arnes. El Ruperto feia estona que havia sentit el soroll inconfusible de l'R5 groc i ja treia el nas tímidament entre les reixes del balcó. Li havia deixat balconades i terrassa obertes perquè l'animal pogués sortir a passejar i a gaudir de les nits d'estiu i dels animalons que tant li agradaven: ratpenats, llangardaixos, ratolins, llagostes...

Vaig pujar les escales costerudes, deixant a l'esquerra el corral reconvertit en estudi fotogràfic. En arribar al primer pis, on hi havia la cuina i un gran menjador, de poc que no caic de cul: tot estava regirat! M'havien entrat a robar!

La sala feia pena: un desordre descomunal, trencadisses per terra, el sofà esgarrinxat... Em vaig llençar de cap al telèfon de l'escriptori per a trucar a la Guàrdia Civil. Però un parell de detalls van aturar-me: el menjador del Ruperto estava completament buit, la tassa de l'aigua també i d'ell... ni rastre, s'havia amagat en veure'm pujar les escales.

Ai recoi! Que potser no havia deixat prou aliment per al meu amic? Efectivament, els senyals d'agressió sobre el sofà, la taula i les cortines eren, en realitat, esgarrapades de gat. El presumpte autor de les maleses no feia acte de presència cosa que, indubtablement, l'assenyalava com a culpable.

—Me cagun els morts de ta puta família, Ruperto! Com t'enganxi et cremaré els bigotis!

Vaig estar a punt de complir la meva amenaça. Estava cansat del viatge i no m'esperava una rebuda tan desastrosa. El gat, però, no apareixia i vaig tenir temps de repensar el meu impuls inicial. El veritable culpable de tot aquell enrenou havia estat jo.

Vaig omplir el menjador de croquetes de gat i l'abeurador d'aigua fresca. Vaig xiular amb afecte, però avergonyit, per a demanar perdó i reconciliar-me amb el meu company de pis. Esperava així començar la temporada de tardor amb bona harmonia i tranquil·litat. Encara no sabia que els astres s'havien conjurat per a abocar-nos a un infern.